

Русанова М. В.

*Харківський національний університет будівництва та архітектури  
(вул. Сумська, 40, Харків, 61002, Україна; e-mail: maryrusanova19@gmail.com; orcid.org/0000-0003-1420-7531)*

## ПОРЯДОК ВВЕДЕННЯ ОБ'ЄКТІВ СУЧАСНОЇ АРХІТЕКТУРИ В СПИСКИ ПАМ'ЯТОК В УКРАЇНІ

На території сучасної України діяльність зі збереження об'єктів архітектури модернізму розпочалась доволі пізно – лише у 1980-і рр., з розгортанням підготовки багатотомного «Зводу пам'яток історії та культури України». У Харкові при цьому було запропоновано поставити на облік декілька десятків об'єктів ХХ ст., проте їх включення до реєстрів розтяглося на роки. Всесвітньо відомий харківський Будинок Держпромисловості, прийнятий на облік до Державного реєстру нерухомих пам'яток України у 1980 р., було офіційно зареєстровано як пам'ятку лише у 2017 р. Навіть Закон України «Про охорону культурної спадщини» було прийнято лише 2000 р. – через 10 років після набуття Україною незалежності. З поч. ХХІ ст. рух зі збереження культурної спадщини країни почав набирати оберти, і сьогодні все більше зростає громадська активність на цьому напрямі. У статті на конкретних прикладах розглянуто механізм внесення об'єкта сучасної архітектури до Державного реєстру нерухомих пам'яток України та питання, пов'язані з новим порядком обліку пам'яток, який вступив у дію 2019 р.

**Ключові слова:** культурна спадщина, модернізм, облік та збереження пам'яток, архітектура Сучасного руху, харківський авангард.

**Актуальність дослідження.** Питання збереження пам'яток сучасної архітектури стало в середині 1940-х рр., після руйнацій та втрат Другої світової війни, коли відбулась переоцінка та розширення сутнісного змісту поняття «культурна спадщина». За період із середини ХХ ст. у багатьох країнах світу було здійснено величезний обсяг робіт зі складання інвентарних списків об'єктів сучасної архітектури, що збереглися, та внесення важливіших із них в місцеві, державні, а також міжнародні пам'яткоохоронні реєстри та переліки. Важливу роль відіграла наукова реставрація канонічних об'єктів Сучасного руху, зразки якої було продемонстровано у Нідерландах, Німеччині, США, Франції та деяких інших країнах Заходу [1].

В Україні роботу із інвентаризації сучасної архітектури було розпочато досить пізно, лише у 80-і рр. ХХ ст. Це було викликано низкою причин:

1) політично та ідеологічно забарвлені переломи в розвитку радянської архітектури породили різного роду упередженості щодо визначення статусу пам'ятної будівлі, подолання яких поволи розпочалося фактично тільки після 1990 р.;

2) у 1990-і рр. глибока соціально-економічна криза на довгий строк відсунуло комплекс культурно-просвітницької проблематики на периферію суспільного інтересу;

3) радикальні зміни в оцінках культурного доробку радянського періоду потребували нагромадження та упорядкування масиву недоступних раніше історичних матеріалів та, відповідно, значного часу для вироблення відповідних дослідницьких підходів і встановлення нових ціннісних критеріїв [2].

Процес внесення виявлених цінних архітектурних та містобудівних об'єктів також гальмувався повільністю роботи законодавчої машини. Наприклад, Закон України «Про охорону культурної спадщини» [3] було прийнято лише 2000 р., на десятий рік української незалежності. З к. 2000-х – поч. 2010-х рр. спостерігається поступове зростання інтересу до соціалістичної спадщини, розгортання досліджень та практики охорони об'єктів архітектури ХХ ст. 2012 р. засновано український осередок DOCOMOMO, який того ж року, на XII Конгресі DOCOMOMO International в Еспоо (Фінляндія), було прийнято до складу цієї всесвітньої пам'яткоохоронної організації.

Прийнятий 2015 р. Закон України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» [4] певною мірою пригальмував ці процеси, особливо що стосується вивчення та постановки на облік будівель 30-50-х рр. До цього часу внесення навіть вже

атрибутованих науковцями цінних об'єктів архітектури епохи модернізму в Державний реєстр іде досить повільно. Так, станом на 2017 р. до Державного реєстру нерухомих пам'яток України [5], представленого на сайті Міністерства культури України, було внесено лише одну пам'ятку архітектури у Києві – комплекс споруд Національної кіностудії імені О. Довженка (Кінофабрика ВУФКУ, 9 Всеукраїнське фото-кіноуправління), та одну у Харкові – Будинок Державної промисловості (Держпром). В інших областях України не було внесено до реєстрів жодної пам'ятки сучасної архітектури.

Втім, ці «затримки» відбувалися на загальному тлі постійного зростання інтересу до української культурної спадщини, особливо починаючи з 2017-2018 рр. Тільки у 2020 р. за цією тематикою в Український культурний фонд було подано більше 400 заявок, при цьому ціла низка з них була присвячена дослідженням та популяризації архітектурних об'єктів новітнього часу. Крім того, більш активними стають містяни, які об'єднуються в ініціативні групи та виступають на захист окремих будівель, займаються просвітницькою діяльністю (наприклад, київські громадські об'єднання «#savekyivmodernism», «Розуміти радянський Поділ», «Мапа реновації», харківські громадські організації «Арт-Оборона» та «Urban Form Center», херсонська громадська організація «Урбан Ре-Паблік», луцька ініціативна група «Луцький модернізм», та б. ін.).

Сучасні механізми збереження пам'яток та питання щодо необхідності внесення змін у пам'яткоохоронне законодавство досліджували К. Черкасова [6], О. Швиденко [7], Б. Єрофалов [8], Н. Кондель-Пермінова [9], О. Рибчинський [10] та ін. У цих дослідженнях поняття «пам'ятка сучасної архітектури», прирівнюється до поняття «пам'ятка архітектури». Проте, у дисертації Н. Антоненко [11] доводиться, що таке термінологічне узагальнення не є коректним, оскільки історично складання уявлень про «пам'ятку сучасної архітектури» та формування самого поняття відбувалось за особливих умов, відмінних від умов формування поняття «пам'ятка архітектури». Ці теоретичні висновки дають підстави для розгляду процедур включення сучасних пам'яток, як окремого від загальної практики виявлення та охорони цінних архітектурних об'єктів інших періодів, які претендують на пам'яткоохоронний статус. Саме суперечливість і множинність трактувань опосередковано породжують і ті юридичні колізії, які блокують включення об'єктів сучасної архітектури до охоронних реєстрів.

**Метою** даної роботи є виявлення прогалин у тих механізмах включення об'єктів сучасної архітектури до пам'яткоохоронних реєстрів, які закріплено в українському пам'яткоохоронному законодавстві та прийнято у поточній реальній практиці, – задля того, щоб розробити альтернативні, більш ефективні та наближені до реальних умов механізми, які дозволять врахувати множинність та органічну суперечливість уявлень про пам'ятку сучасної архітектури. Методика дослідження базується на системно-діяльнісному підході, завдяки якому виявляються, аналізуються та порівнюються між собою різні форми діяльності, при взаємодії яких уможлиблюється внесення архітектурних об'єктів радянського часу в українські пам'яткоохоронні реєстри.

**Юридично закріплений механізм введення об'єкта сучасної архітектури в Державний реєстр нерухомих пам'яток України.** Українське законодавство не виділяє «пам'ятки сучасної архітектури» в окреме поняття. Воно входить до комплексного поняття «пам'ятка культурної спадщини» або «пам'ятка», яке трактується як: «об'єкт культурної спадщини, який занесено до Державного реєстру нерухомих пам'яток України, або об'єкт культурної спадщини, який взято на державний облік відповідно до законодавства (діючого на момент подання), до вирішення питання про включення або не включення об'єкта культурної спадщини до Державного реєстру нерухомих пам'яток України» [12]. Широке поняття дає можливість гнучкого та індивідуального трактування цінності об'єкту культурної спадщини та забезпечує різноманітність при процесі виявлення.

Законом України «Про охорону культурної спадщини» затверджено порядок обліку об'єктів культурної спадщини, за яким (за редакцією від 2013 р.) залучення нових об'єктів

до Державного реєстру проводиться з ініціативи уповноважених органів охорони культурної спадщини і за рахунок державних коштів або місцевих бюджетів (рис. 1). Облік пам'яток включає в себе великий комплекс робіт – від виявлення і первісного вивчення до державної реєстрації та паспортизації, у підсумку яких об'єкт отримує статус пам'ятки з повним інформаційним досьє у вигляді нормативно зафіксованих облікових документів.

Процес виявлення та занесення об'єктів до державного реєстру відбувається з задіянням різнорівневих органів охорони та зовнішніх установ та організацій (наукових рад, експертних комісій), відповідальних за складання облікової документації, до моменту подання її на розгляд у Кабінет Міністрів України. Розроблена процедура, метою якої мало бути забезпечення об'єктивності відбору об'єктів культурної спадщини, фактично перетворилась на громіздку бюрократичну машину, яка, через системні помилки в управлінні, гальмує процеси прийняття рішень, через що об'єкт культурної спадщини може бути понівечений чи зруйнований іще до моменту внесення у реєстр. При цьому, тотальна нестача висококваліфікованих кадрів – спеціалістів із історії архітектури, а тим більш з історії вітчизняної архітектури ХХ ст. – перетворює процедуру на формальну. За таких умов, ефективність процедури може зрости за рахунок виникнення скандалу навколо тієї чи іншої будівлі, яку пропонується внести до Реєстру.

Так, зокрема, відбулося прискорення офіційної реєстрації всевітньо відомого харківського Будинку Держпромисловості. Його було зареєстровано в якості пам'ятки національного значення через 37 років після того, як Держпром вперше потрапив на облік к об'єкт культурної спадщини. Випадково чи ні, але реєстрація відбулася невдовзі після резонансного скандалу за результатами конкурсу на проєкт пам'ятного знака в центрі пл. Свободи, на якій знаходиться знаменита будівля.

Новий порядок обліку пам'яток [13], який вступив у дію 2019 р. (рис. 2) спростив процес подання облікової документації. На сьогодні механізм, який дозволяє внести об'єкти культурної спадщини (у їх числі і об'єкти сучасної архітектури) і який закріплений в українському законодавстві складається з трьох ключових етапів.

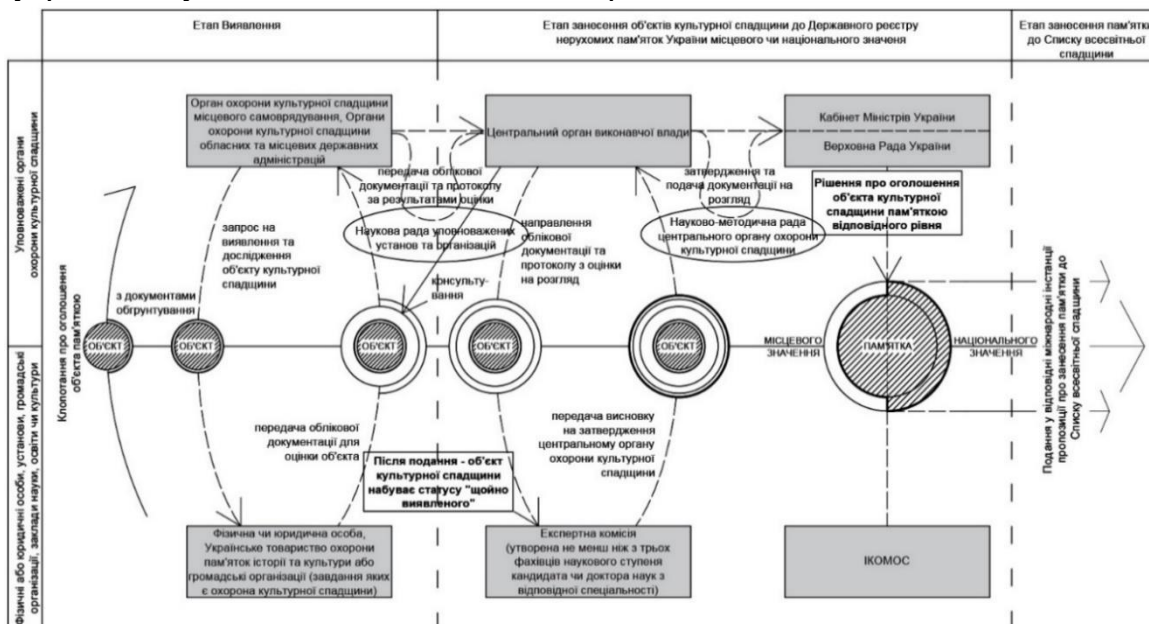


Рис. 1. Порядок введення об'єктів культурної спадщини в списки пам'яток місцевого, національного значення чи списку всевітньої спадщини (відповідно Закону до 2019 р.)

**Виявлення об'єктів культурної спадщини** – пакети облікової документації для включення споруд до Переліку щойно виявлених об'єктів можуть розроблятися будь-якими небайдужими ініціаторами з можливістю консультування з відповідальними

підрозділами (департаментами) за місцем знаходженням таких об'єктів; зібрану документацію засвідчує особа, яка має науковий ступень доктора або кандидата архітектури чи історії (замість експертної ради, як це було до 2019 р.); підписані документи перевіряються відповідальними структурами й корегуються у відповідності до існуючих формальних вимог.

**Занесення об'єктів культурної спадщини до Переліку щойно виявлених об'єктів культурної спадщини** – облікова документація передається на розгляд у відповідальні департаменти, які складають акт технічного стану з підписами власника (при відсутності – подається «власника не виявлено») і департаментом охорони пам'яток та облікову картку; документи направляються для розгляду в Міністерство культури України. У випадку, коли об'єкт подання вже має статус «щойно виявленого» облікова документація з карткою подається безпосередньо в Міністерство. При випадках, коли ініціативна група надсилає документи безпосередньо в Міністерство, Міністерство перенаправляє документи в департаменти, які формують звіт відповідно до існуючих формальних вимог.

**Внесення об'єкту у Державний реєстр нерухомих пам'яток України** – етап обліку легітимізується, об'єкт визнається пам'яткою місцевого чи національного значення; об'єкти культурної спадщини щодо об'єктів національного значення та щодо об'єктів місцевого значення заносяться до відповідних реєстрів за рішенням Кабінету Міністрів України.

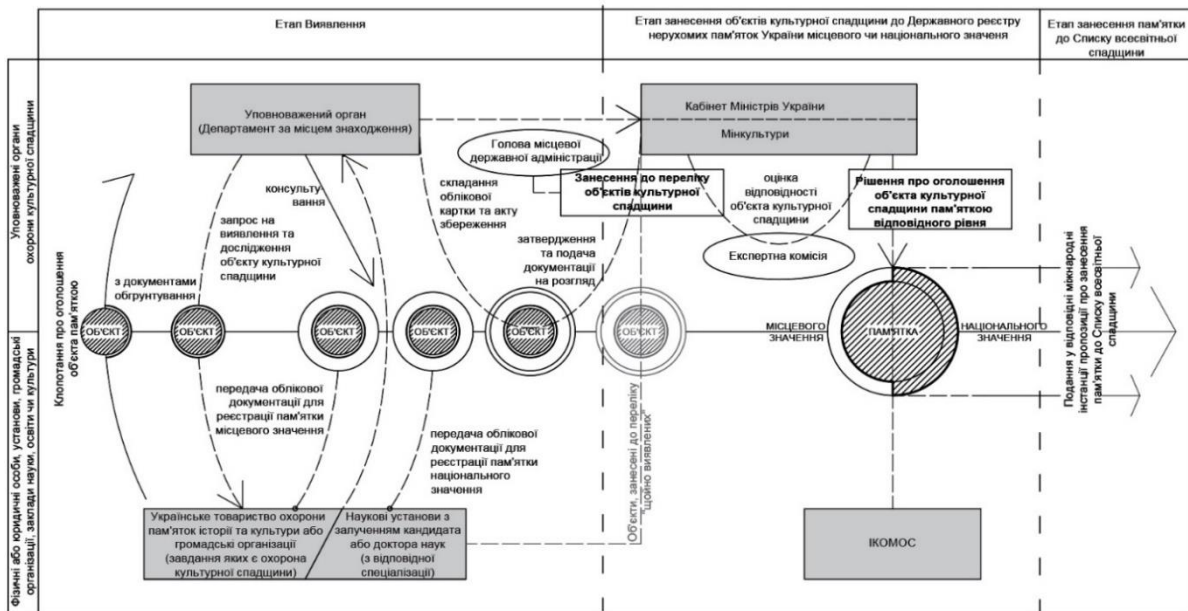


Рис. 2. Порядок введення об'єктів культурної спадщини в списки пам'яток місцевого, національного значення чи списку всесвітньої спадщини (відповідно Закону з 2019 р.)

Головною відмінністю оновленої процедури є зміна ключового ініціатора внесення об'єктів культурної спадщини в державний та місцеві реєстри. Новий наказ не тільки дозволяє, а навіть пропонує фізичним чи юридичним особам, а також громадським організаціям бути ініціаторами виявлення пам'яток та безпосередньо долучатися до цього процесу.

Оновлений порядок також встановлює обмежений час на розгляд та відповідь для кожного етапу, а також в цілому для реєстрації об'єкта як пам'ятки відповідного рівня за три роки з моменту занесення до переліку.

З одного боку, така ініціатива є правильною; знижує ступень формальності при урахуванні системних проблем в держуправлінні та скорочує час на прийняття рішення. З іншого, потрапляння до списку стає ситуативним та випадковим, воно втрачає ґрунтовність та загальне історико-теоретичне бачення, оскільки спирається на суб'єктивні тлумачення та відбори. Негативними наслідками також є збільшення зон відповідальності та розширення службових обов'язків робітників місцевих профільних департаментів. Ситуація не

сприяє розвитку пам'яткоохоронної діяльності: робітники департаментів часто перевантажені внаслідок скорочення штату пам'яткоохоронців. Нерідко акти технічного стану складаються формально, працівниками, які не мають достатньої компетенції для проведення технічної експертизи.

**Українська практика надання пам'яткоохоронного статусу об'єктам сучасної архітектури.** Показовим прикладом недосконалості та довготривалості робіт із включення об'єктів сучасної архітектури в місцеві та національний реєстри є історія отримання статусу пам'ятки харківським Будинком державної промисловості (Держпром, 1925-1928 рр., архітектори С. С. Серафимов, С. М. Кравець, М. Д. Фельгер, інж. П. П. Роттерт, рис. 3). У квітні 1980 р., серед інших запропонованих об'єктів архітектури ХХ ст., Держпром був прийнятий на облік до Державного реєстру нерухомих пам'яток України, але через відсутність належних документів – не отримав остаточного статусу пам'ятки національного чи навіть місцевого значення. У 2000 р. ІКОМОС вийшли з ініціативою щодо внесення харківського Будинку Державної промисловості в список Юнеско [14], що запустило процес підготовки документів та фізичного відновлення будівлі, у т.ч. ліквідації наслідків неякісних ремонтів, проведених у 1960-1980-і рр.

2004 р. в Харкові було проведено міжнародну конференцію «Конструктивізм в Україні», вперше присвячену українській архітектурі Сучасного руху. Міжнародними експертами було зроблено низку зауважень щодо якості реставраційних робіт, розпочатих на Держпромі з 2001 року. Зокрема, було зазначено, що після заміни автентичних подвійних дубових рам у вікнах та подвійних сталевих вітражів сходових клітин на сучасні плоскі склопакети значно постраждав ефект глибинності у сприйнятті фасадів, що негативно позначилося на естетичних якостях пам'ятки.

Пішло понад 10 років на часткове виправлення помилок попередніх реконструкцій, а також на підготовку документації відповідно до міжнародних стандартів. 2017 р. Держпром було включено до реєстру пам'яток місцевого значення як пам'ятку архітектури та містобудування, а 2018 – занесено до Державного реєстру нерухомих пам'яток України у якості пам'ятки національного значення, а також до Попереднього списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Реконструкція будівлі Держпрому продовжується, – її позначено у Програмі збереження культурної спадщини в Харківській області на 2018-2023 рр., проте повне відновлення первісного вигляду будівлі буде дотримано лише за умови влаштування другого ряду віконних рам, а також реконструкції внутрішньої структури будівлі. Для прискорення проходження Держпрому в список ЮНЕСКО необхідне складання Номінаційної форми на будівлю і створення комісії для цілей промоції пам'ятки. До тих пір вона в статусі претендента чекатиме на повноцінне включення.



Рис.3. Будинок Державної промисловості, площа Свободи, Харків. (Фото автора)

Практика сьогодення показує, що наразі ключовим фактором охорони об'єктів є ступінь активності ініціативної групи та суб'єктивна думка посадовців. В останні роки значно підвищився інтерес суспільства до об'єктів архітектури модернізму. Суттєво новим є механізм долучення до процесу захисту об'єктів не тільки професіоналів – архітекторів й істориків та теоретиків архітектури, але й звичайних містян та громадських організацій, під зацікавленості яких відбувається в періоди, коли тому чи іншому архітектурному об'єкту загрожує небезпека. Окремі унікальні об'єкти архітектури ХХ століття вже включають в реєстри пам'яток України і світу, саме завдяки ініціативам активістів: у 2019 році в Києві до зводу пам'яток входять «Тарілка» на Либідській площі (1970-1971 р., архітекторів Ф. Юр'єва та Л. Новикова) та крематорій (зали прощання) на Байковому кладовищі (1967-1981 рр., архітектор А. Мілецький, художники-монументалісти А. Рибачук та В. Мельниченко). Небайдужими киянами також розпочато підготовку документів для включення студії кінохроніки будівництва 1930-х рр. на вулиці Коновальця, житлових кварталів 1980-х рр. на київському Подолі тощо.

У Харкові в 2020 р. стартував проєкт «Конструктивістська архітектура Харкова: віртуальне місто-музей», започаткований громадською організацією «Арт-оборона». Місією проєкту є популяризація об'єктів архітектури авангарду, а також діяльності дослідників цього періоду серед населення та у світовій спільноті. В процесі роботи команда проєкту зробила огляд близько 300 об'єктів цінної забудови міста та створили сайт в загальному доступі з мапою визначних конструктивістських будівель та споруд з їх класифікацією за стильовими напрямками, типологією чи станом [15]. Можливо, в подальшому ця робота приверне увагу небайдужих і запустить кампанію або включення об'єктів в реєстри з подальшим відновленням.

**Пропозиції щодо змін в механізмах обліку та подальшої охорони пам'яток сучасної архітектури.** Не дивлячись на зростання інтересу громадськості до об'єктів архітектури модернізму, відсутність централізації у діях ініціаторів, фахової та юридичної підтримки зменшує ефективність та результативність процесу документування та збереження. Внаслідок скорочення штату пам'яткоохоронців відповідальні департаменти не можуть перейняти на себе ці обов'язки. Навпаки, часто через вищезгадану недостатню компетенцію для проведення технічних експертиз та складання актів технічного стану Де-

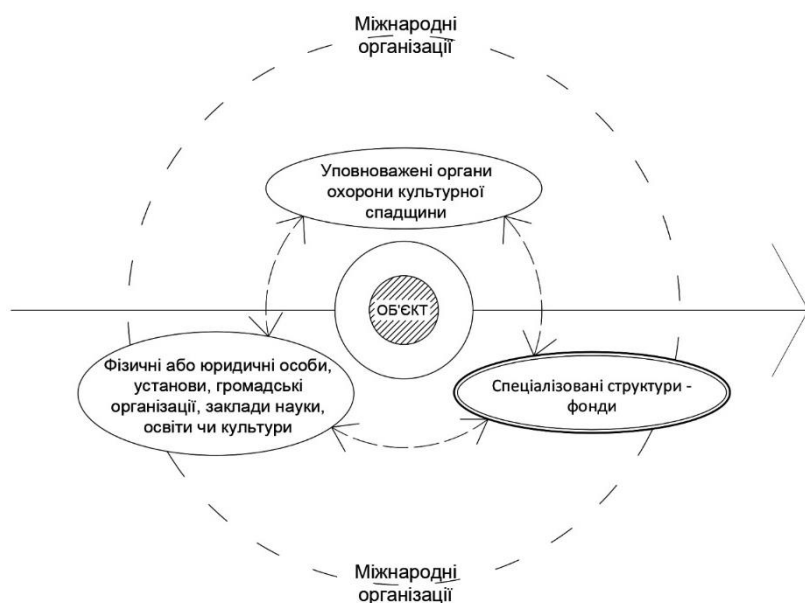


Рис. 4. Схема взаємозв'язків в процесі введення об'єктів архітектури модернізму в списки пам'яток відповідного рівня

партаментам також необхідна стороння допомога зацікавленими кваліфікованими структурами. Європейська практика збереження пам'яток Сучасного руху пропонує створення окремих інституцій – «фондів», які мають фахівців, час та гроші і діяльність яких зорієнтована на дослідженні, документуванні спадщини архітектури модернізму та збереженні чи відновленні пам'яток цього періоду. Робота Влади в кооперації з фондами централізує процес та виводить його на новий якісніший рівень. Прикладами таких

структур є Фонд Баухас Дессау (1996), або фонди окремих майстрів, таких як Ле Корбюзьє

(1968), Міс ван дер Рое (1983), Фонд Оскара Німейєра (1988) та інші, результати діяльності яких, окрім досліджених та збережених пам'яток періоду, створенні колосальні структуровані архіви у вільному доступі для дослідників та зацікавлених громадян.

Саме тому пропонується схема нової структури взаємозв'язків (рис. 4) в процесі введення об'єктів архітектури модернізму в списки пам'яток відповідного рівня з введенням спеціалізованих структур – фондів, діяльність яких перекине бракуючі кадри, недоліки системи і прискорить та якісно поліпшить процес.

**Висновки.** Зміни останніх років на законодавчому рівні значно поліпшують умови введення об'єктів культурної спадщини у реєстри відповідних рівнів. На це також позитивно впливає очевидна активізація громадської участі в збереженні культурної спадщини країни. Але виявлені прогалини в механізмах включення об'єктів сучасної архітектури до пам'яткоохоронних реєстрів, недоліки законодавства та реальної практики, а також історичні умови формування архітектури авангарду та подальша доля об'єктів архітектури цього періоду [16], суперечливість і множинність трактування роблять їх відмінними від решти об'єктів культурної спадщини. Подібні ж причини спонукають на створення спеціальних інституцій, фондів, діяльність яких має полягати:

- в дослідженні та документуванні об'єктів архітектури ХХ ст., їх авторства, творчості окремих архітекторів епохи;
- гарантуванні об'єктивності відбору пам'яток в списки реєстру відповідних рівнів, з урахуванням стильових особливостей та ступеню цінності об'єктів;
- спрощенні механізмів включення, за рахунок реорганізації існуючої структури обліку пам'яток та перерозподілу обов'язків;
- веденні повної бази об'єктів, оцінці їх технічного стану, складанні компетентних актів технічного стану;
- дослідженні сучасних технологій та методів реставраційних робіт;
- популяризації архітектури модернізму України та виведенні її спадщини у сучасний медійний простір та на міжнародну арену;
- пошуку спонсорів та фінансовій підтримці для відновлення пам'яток;
- створенні спеціальних загальнодоступних архівів, у заохоченні й допомозі діяльності дослідників архітектури епохи національного авангарду, та інш.

#### ЛІТЕРАТУРА:

1. Антоненко Н. В. Памятничкоохранныя деятельность в Нидерландах и объекты современной архитектуры. Науковий вісник будівництва. Харків: ХНУБА, 2018. Т. 91. №1. С. 11-21.
2. Хмельницкий Д. «..Большие коммунисты, чем сами русские». Европейские архитекторы в сталинском СССР. URL: [https://archi.ru/press/world/67/journalist\\_present.html?id=13](https://archi.ru/press/world/67/journalist_present.html?id=13).
3. Закон України «Про охорону культурної спадщини». Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2000. № 39. с. 333.
4. Закон України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки». Відомості Верховної Ради (ВВР). 2015. № 26. с. 219
5. Державний реєстр нерухомих пам'яток України / Міністерство культури України. Офіційний сайт URL: [http://mincult.kmu.gov.ua/control/uk/publish/officialcategory?cat\\_id=244910406](http://mincult.kmu.gov.ua/control/uk/publish/officialcategory?cat_id=244910406).
6. Черкасова Е. Т. Общественная ценность архитектурного наследия советского авангарда. Методы сохранения объектов архитектуры и

#### REFERENCES:

1. Antonenko N. V. Pamyatnykookhrannaya deyatel'nost' v Nyderlandakh y ob"ekty sovremennoy arkhytektury. Naukovyy visnyk budivnytstva. Kharkiv: KHNUBA, 2018. T. 91. №1. S. 11-21.
2. Khmel'nitskiy D. «..Bol'shiye kommunisty, chem sami russkiye». Yevropeyskiye arkhitektory v stalinskom SSSR. URL: [https://archi.ru/press/world/67/journalist\\_present.html?id=13](https://archi.ru/press/world/67/journalist_present.html?id=13).
3. Zakon Ukrayiny «Pro okhoronu kul'turnoyi spadshchyny». Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny (VVR). 2000. № 39. s. 333.
4. Zakon Ukrayiny «Pro zasudzhennya komunis-tychnoho ta natsional-sotsialistychnoho (natsyst's'koho) totalitarnykh rezhymiv v Ukrayini ta zaboronu propahandy yikh'n'oyi symvoliky». Vidomosti Verkhovnoyi Rady (VVR). 2015. № 26. s. 219.
5. Derzhavnyy reyestr nerukhomyykh pam'yatok Ukrayiny. Ministerstvo kul'tury Ukrayiny. Ofitsiynyy sayt. URL: [http://mincult.kmu.gov.ua/control/uk/publish/officialcategory?cat\\_id=244910406](http://mincult.kmu.gov.ua/control/uk/publish/officialcategory?cat_id=244910406).
6. Cherkasova E. T. Obshestvennaya tsennost' arkhitekturnogo naslediya sovetskogo avangarda. Metody sokhraneniya ob"yektov arkhitektury i

- градостроительства. Проблемы теории и истории архитектуры. Одесса: ОГАСА, 2008. Вып. 8. С. 128-135.
7. Швиденко О. О. Цінність та збереженість пам'яток архітектури 1910-х – 1940-х рр., що внесено до Списку всесвітньої спадщини. Науковий вісник будівництва. Харків: ХНУБА, 2014. № 2 (76). С. 10-14.
  8. Ерофалов Б. Л. Постсоветский город. К.: А. С. С., 2002. 112 с.
  9. Кондель-Перминова Н. Збереження архітектурно-містобудівної спадщини України у контексті розвитку міст. Сучасні проблеми дослідження, реставрації та збереження культурної спадщини. 2009. Вип. 6. С. 92-116.
  10. Ремешило-Рибчинська О. І., Баєв А. А., Рибчинський А. О. До проблеми збереження спадщини житлової архітектури функціоналізму у Львові. Вісник Національного університету «Львівська політехніка»: Серія «Архітектура». Львів, 2013. № 757. С. 310-314.
  11. Антоненко Н. В. Пам'ятка сучасної архітектури в контексті архітектурної культури 2-ї пол. XX ст.: дис. ... канд. арх. Харків, 2019. 240 с.
  12. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про охорону культурної спадщини» щодо визначення поняття «пам'ятка культурної спадщини». Відомості Верховної Ради (ВВР). 2017. № 34. с. 369
  13. Наказ Міністерства культури України «Про внесення змін до Порядку обліку об'єктів культурної спадщини». Міністерство культури України. 2019. № 501.
  14. Держпром: Кроки в історії / Під ред. М. Чехунова. Харків: Раритети України, 2018. 88 с.
  15. Конструктивізм Харків. URL: <https://constructivism-kharkiv.com/>.
  16. Bouryak A., Rusanova M. Why the magnificent architecture of early Ukrainian modernism is little known in the world and is not popular in Ukraine. Architecture of the 20th century research and popularization in Gdynia and Europe. Modernizm w Europie – modernizm w Gdyni. Gdynia: Urząd miasta Gdyni, 2019. NR 6. P. 69-74.
  7. Shvydenko O. O. Tsinnist' ta zberezhenist' pam'yatok arkhitektury 1910-kh – 1940-kh rr., shcho vneseno do Spysku vsesvitn'oyi spadshchyny. Naukovyy visnyk budivnytstva. Kharkiv: KHNUBA, 2014. № 2(76). S. 10-14.
  8. Yerofalov B. L. Postsovetskiy gorod. K.: A. S. S., 2002. 112 s.
  9. Kondel'-Perminova N. Zberezhennya arkhitekturno-mistobudivnoyi spadshchyny Ukrainy u konteksti rozvytku mist. Suchasni problemy doslidzhennya, restavratsiyi ta zberezhennya kul'turnoyi spadshchyny. 2009. Vyp. 6. S. 92-116.
  10. Remeshylo-Rybchyns'ka O. I., Bayev A. A., Rybchyns'kyu A. O. Do problemy zberezhennya spadshchyny zhytlovoyi arkhitektury funktsionalizmu u L'vovi. Visnyk Natsional'noho universytetu "L'vivs'ka politekhnika". Seriya: Arkhitektura. L'viv, 2013. № 757. S. 310-314.
  11. Antonenko N. V. Pam'yatka suchasnoyi arkhitektury v konteksti arkhitekturnoyi kul'tury 2-yi pol. KHKH st.: dys. ... kand. arkh. Kharkiv, 2019. 240 s.
  12. Zakon Ukrayiny «Pro vnesennya zmin do Zakonu Ukrayiny "Pro okhoronu kul'turnoyi spadshchyny" shchodo vyznachennya ponyattya "pam'yatka kul'turnoyi spadshchyny"». Vidomosti Verkhovnoyi Rady (VVR). 2017. № 34. s.369
  13. Nakaz Ministerstva kul'tury Ukrayiny «Pro vnesennya zmin do Poryadku obliku ob'yektiv kul'turnoyi spadshchyny». Ministerstvo kul'tury Ukrayiny. 2019. № 501.
  14. Derzhprom: Kroky v istoriyi. / Pid red. M. Chekhunova. Kharkiv: Raryety Ukrayiny, 2018. 88 s.
  15. Konstruktivizm Kharkiv. Ofitsiynyy sayt URL: <https://constructivism-kharkiv.com/>.
  16. Bouryak A., Rusanova M. «Why the magnificent architecture of early Ukrainian modernism is little known in the world and is not popular in Ukraine». Architecture of the 20th century research and popularization in Gdynia and Europe. Modernizm w Europie – modernizm w Gdyni. Gdynia: Urząd miasta Gdyni, 2019. NR 6. P.69-74.

**Rusanova M. V. PROCEDURE FOR INTRODUCTION OF OBJECTS OF MODERN ARCHITECTURE IN LISTS OF MONUMENTS IN UKRAINE.**

On the territory of modern Ukraine, the activity of preserving the objects of modernist architecture began quite late - only in the 80s of the twentieth century. with the development of a multi-volume "Collection of monuments of history and culture of Ukraine." As a result of this process, several dozen objects of the twentieth century were proposed for registration in Kharkiv, but the inclusion of objects in the registers was delayed for years - the world-famous Kharkiv House of State Industry, registered in the State Register of Immovable Monuments of Ukraine in 1980, it was officially registered as a monument only in 2017. Even the Law of Ukraine "On Protection of Cultural Heritage" was adopted only in 2000 - 10 years after Ukraine's independence. From the beginning XXI century the movement to preserve the country's cultural heritage began to gain momentum and today public participation in it is growing. The article examines the mechanism of entering the object of modern architecture in the State Register of Immovable Monuments of Ukraine and the new procedure for registration of monuments, which came into force in 2019.

**Key words:** cultural heritage, modernism, registration and preservation of monuments, architecture of the Modern movement, Kharkiv Avant-Garde.